

цьому образ, відбитий у «ксеноетніміах», є здебільшого викривленим, супроводжується негативною емоційною оцінкою. Етнічний стереотип українця, вербалізований в американському варіанті англійської мови, не є виключенням. Бачимо, що ставлення до українських іммігрантів утворюється насамперед через протиставлення двох культур, найчастіше не на користь українців.

У мові як етнічних американців, так і самих переселенців з України під впливом етностереотипів виникла ціла низка лексичних одиниць – не тільки етнімів, але й похідних від них стійких словосполучень. Способи утворення таких етнімів співвідносяться з відповідними стереотипами. Серед основних механізмів їх утворення ми виділили редукцію, суфіксацію та метафоричне перенесення властивостей. Значне місце серед таких стійких словосполучень посідають ті, до складу яких входить етнімім *Ukrainian*. Він має важливу функцію – приписування українцям певних (переважно негативних) рис. Результати дослідження показали, що у «ксеностереотипах» та їх вербалізації – етніміах на позначення українців – відбувається зсув від об'єктивної оцінки до емоційно-суб'єктивної, оскільки у них знаходять відображення недостатня інформованість про український етнос, неоднозначні історичні факти та стереотипна настанова – презирливо-зверхнє ставлення домінуючої нації до етнічної групи мігрантів.

Серед **перспектив** подальшого дослідження є більш глибоке вивчення механізмів вербального відбиття в етностереотипах та етніміах мовної картини світу американців, особливості вербалізації міжкультурних стосунків, утворення обоюдної стереотипізації українців та американців. Можна також звернути увагу на те, як, у свою чергу, українська мова може впливати на американський варіант англійської через вербально закріплені стереотипи. Таким чином, матимемо можливість саме через призму мовної системи етносу розкрити світобачення його представників.

#### Література

Гудков Д.Б. Теория и практика межкультурной коммуникации. – М.: ИТДГК «Гнозис», 2003. – 288 с. Зацний Ю.А. Шляхи та тенденції розвитку лексико-семантичної системи сучасної англійської мови. – Запоріжжя: ЗДУ, 1992. – 110 с. Красных В.В. Этнопсихолінгвістика и лингвокультурология. – М.: ИТДГК «Гнозис», 2002. – 284 с. Кашкин В.Б. Маркеры своего и чужого в межкультурном диалоге // «Взаимопонимание в диалоге культур: условия успешности». Часть 2. – Воронеж: ВГУ, 2004. – С.49-62. Лотман Ю.М. Внутри мыслящих миров. Человек – Текст – Семиосфера – История. - М.: «Языки русской культуры», 1996. – 464с. Толстой Н. И. Этнолінгвістика в кругу гуманитарных дисциплин // Толстой Н. И. Язык и народная культура. Очерки по славянской мифологии и этнолінгвістике. - М., 1995. - С. 27-40. Трошина Н. Н. Тема национально-культурной идентичности в дискурсе масс-медиа // Этнокультурная специфика речевой деятельности: Сб. обзор. / РАН ИНИОН. Центр гуманитар. науч.-информ. исслед. – М., 2000. – С. 64-89. Филинский А.А. Критический анализ политического дискурса предвыборных кампаний 1999-2000 гг. / Автореф. дисс. ... канд. филол. наук. – Тверь: Тверской гос. ун-т, 2002. – 16 с. Юнацька А.Б. Вербалізація стереотипів іспаномовної культури в американському варіанті англійської мови: дис... канд. філол. наук. – Запоріжжя: Запорізький національний ун-т, 2005. – 213с. *UrbanDictionary* [Електронний ресурс]: <http://www.urbandictionary.com/define.php?term=ukraine>

**КОРОЛЬ Т.А.**

(Національний університет «Львівська політехніка»)

## ДОСВІД ТА СПЕЦИФІКА ПІДХОДІВ ДО УКЛАДАННЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ СЛОВНИКІВ.

Статтю присвячено аналізу принципів побудови лінгвокультурологічних словників. Розглянуто чотири словники різних мов (українська, російська, англійська, польська). Висвітлено основні відмінності підходів до побудови зазначених словників.

*Ключові слова:* словникарство, лінгвокультурологія, мовна картина світу.

**Король Т.А. Опыт и специфика подходов к созданию лингвокультурологических словарей.** Статья посвящена анализу принципов построения лингвокультурологических словарей. Рассмотрены четыре словаря разных языков (украинский, русский, английский и польский). Показаны основные различия подходов к созданию указанных словарей.

*Ключевые слова:* лингвокультурология, языковая картина мира, лексикография.

**Korol T.A. Experience and specific approaches to creation of lingvocultural dictionaries.** This article introduces the analysis of the main principles of lingvocultural dictionaries. We examined four dictionaries of different languages (Ukrainian, Russian, English, Polish). The basic approaches to the creation of dictionaries in different cultures are demonstrated.

*Key words:* Lingvoculturology, lingual picture of the world, lexicography.

Лінгвокультурологія досліджує живі комунікативні процеси і зв'язок мовних виразів, які використані в них, з менталітетом народу. Таке розуміння предмета лінгвокультурології сприяє розвитку ідей, висловлених у науці О.О.Потебнею, М.М.Покровським, В.В.Виноградовим, Д.С.Лихачовим, Н.І.Толстим, Ю.М.Лотманом, ідей, які пов'язані із проявом культурно-національної специфіки мовних одиниць і текстів. Джерелом фактичного матеріалу для лінгвокультурологічних узагальнень є численні дослідження основних західноєвропейських мов, які містять аналіз їх національно-культурної

своєрідності, культурно зумовлених явищ, культурно пов'язаних одиниць, ідіотнічних особливостей фразеології, різного роду "етнореалій". Розвиток лінгвокультурології як науки пройшов через етап виокремлення особливого аспекту й методу дослідження і привело до оформлення самостійної галузі гуманітарних знань. Об'єктом лінгвокультурології є мова як відображення фіксації культури й культура крізь призму мови. Як пише В.М.Телія, «концептуальне осмислення категорій культури знаходить своє втілення й у природній мові» [Красных 2002, с.12].

Одним з найважливіших аспектів лінгвокультурології, який інтенсивно розробляють не тільки в теоретичному, але також й у практичному плані, є словникарство. Як правило, об'єкт опису лінгвокультурологічних словників – мовні одиниці (слова, словоформи, морфеми). У такому словнику слово може бути охарактеризоване в різних аспектах, залежно від цілей, обсягу і задач словника: з погляду змісту, словотвору, орфографії, орфоепії, правильності вживання. На жаль, фразеологічні обороти не часто потрапляють у поле зору лінгвокультурологів-укладачів словників. Досі, наприклад, не існує українського етимолого-фразеологічного словника, або принаймні фразеологічної праці, яка містила б лінгвокультурологічні коментарі. З огляду на зазначене, вважаємо актуальним напрямком підходи до укладання лінгвокультурологічних словників.

Мета цієї праці – описати специфіку лінгвокультурних словників на основі 4-х словників різних мов: – «Знаки української етнокультури» В.Жайворонка; «Лингвокультурологический словарь» під редакцією І.В.Захаренко, В.В.Красных, Д.Б.Гудкова; «Słownika stereotypów i symboli ludowych» за редакцією Е.Бартмінського та «Thesaurus of Traditional English Metaphors» П.Вілкінсона.

Словник В.Жайворонка містить українську лексику в абетковому порядку, яка в народній мові має етнографічний, етнокультурний, етноісторичний, ентофілософський, етнопсихологічний та інші національно-забарвлені смислові підтексти. Її витлумачено, відповідно прокоментовано та ілюстровано різноманітними фольклорними контекстами, характерними цитатами з класичної художньої та літописної літератури, Біблії, «Слова о полку Ігоревім» та ін. Автор словника зазначає: «Етносимволіка слова, тісно переплітаючись з етносимволікою позначуваної ним реалії, стає основною підвалиною становлення особливих концептуальних мовних продуктів — етнокультурних концептів, або знаків етнокультури, які і є предметом лінгвістичного і енциклопедичного опису в статтях цього словника». При потребі подаються словотвірні гнізда, переважно зменшено-пестливі утворення, етимології, в ілюстративній частині наводиться фразеологія, а також лексикалізовані та фразеологізовані словосполучення. Реєстр словника вміщує окремі власні назви (передусім історичні, релігійні, міфологічні, антропонімічні та географічні найменування), з якими тісно переплітається історичний світогляд українського народу. Словник не має стилістичних ремарок, широко не подає граматичних ремарок, крім окремих випадків, синоніми подаються з використанням знаку рівності (=) у заголовних лексемах або як додаткові синоніми до того чи того значення основної реєстрової одиниці (одиниць). Наприклад: Вознесіння [Господнє] = Знесіння = Ушестя. Ілюстративний матеріал наводиться за першоджерелами. Обсяг словника дорівнює приблизно 10 тисячам лексем, лексикалізованих і фразеологізованих словосполучень. [Жайворонко, 2006, с. 3–5, 667–670]

У «Лингвокультурологическом словаре» представлені одиниці, які є широко поширені в фольклорі та навчальній літературі, зумовлюють специфіку російської картини світу та її відображення в мові. Словник містить 200 словникових статей, у кожній з яких подана інформація, яка стосується загальних гуманітарних енциклопедичних знань; стереотипне представлення феномена, яке існує в російській мовній свідомості; функціонування одиниці у мові, контексти вживання. У роботі над словником автори спиралась на сучасну міську культуру та на масову свідомість сучасних міських жителів. Це і визначило добір теоретичного матеріалу, який розміщено в словникову статтю, джерела, з яких узято приклади народних образів; «конфігурація» стереотипного образу, який описано; ілюстративний матеріал, який наочно демонструє функціонування описаної одиниці в дискурсі, ті конкретні значення, які вона виражає, ідіоми, які містять описану одиницю і зв'язані з вказаним представленням. Словник містить чотири розділи: «Зооморфные образы», «Имена», «Прецедентные тексты», «Прецедентные высказывания» - оснащені покажчиком, який допомагає швидко знайти потрібну статтю. В алфавітному покажчику наявні всі одиниці, які увійшли в словник. Матеріали словника побудовано у вигляді «гіпертексту»: якщо в тексті якої-небудь статті трапляється одиниця, представлена у словнику як повноцінна стаття, то її позначено грубим курсивом. Кожна стаття розпочинається коротким вступом, у якому вміщено інформацію про текст-джерело того чи іншого прецедентного висловлювання, інформація про наявність/відсутність «прихованого» значення та перелічено ті функції, які воно може виконувати у дискурсі (як може бути використаним під час описування ситуації або дії, для характеристики людини, для висловлювання різних інтенцій: згоди, дозволу, погрози та ін.). Якщо текст-джерело не є авторським, вказано специфіку вживання прецедентного вислову (фраза з російських народних казок, традиційна казкова формула та ін.). Окрема словникова стаття містить коротку,

максимально стисло інформацію, яка дає загальне уявлення про одиницю, описану у статті. У статті, присвяченій зооморфному образу або імені, у «преамбулі» йдеться про місце персонажу або предмета в міфологічному пантеоні, його «культурний зміст» та роль, яку він виконує, про його функції в дискурсі. Далі описано власне саму одиницю: надано коротку «енциклопедичну» інформацію про побутування феномена у традиційній народній культурі, згадки про нього в Біблійних текстах, про події, пов'язані з персонажем; описано стереотипний образ, позначений зоонімом, інваріант сприйняття прецедентного імені або уявлення, пов'язаного з артефактом; умови використання одиниці в дискурсі та наведено ілюстративний матеріал. Словникові статті, гаслами яких є прецедентні висловлювання, розпочинаються інформацією про текст-джерело, якщо такий є, або про специфіку їх використання. Матеріали для ілюстрацій автори вилучали з таких джерел: сучасна популярна література, популярні фільми, засоби масової інформації (періодичні видання, радіо, телебачення) і масової комунікації (Інтернет), ситуації живого спілкування носіїв російської мови й російської культури, фразеологічні та тлумачні словники. [Красних 2004, с. 8, 43, 49–53]

«Słownik stereotypów i symboli ludowych» є спробою реконструкції традиційної картини світу та людини, здійсненої методами етнолінгвістики та фольклору. Зафіксована мовою, фольклором та обрядами картина, на думку укладачів, є ключем до пізнання культури, наявного в ній певного ставлення до світу і своєрідної ментальності. Словник містить матеріал, який складається з 2-х частин – документальної та пояснювальної. Ця праця укладена як інтенсивна, а не екстенсивна, тобто висвітлює детальніше обрані основні поняття, подаючи їх "портрети" в мовно-культурологічному аспекті, а не короткий і поверхневий опис усіх висловів, що побутують у розмовному мовленні. Подано три типи словоформ: I, II і III ступеня. Вони відрізняються будовою і насамперед повнотою та самодостатністю. Вислови I ступеня охоплюють весь семантичний простір – "Камені", "Зірки" і основні слова такі, як "Сонце", "Місяць", "Пожежа". До нього входить усе, що стосується визначення елементів (експлікація, документація, бібліографія). Вислови II ступеня підпорядковують великі гасла, як-от: "Схід", "Захід сонця", "Затемнення" фази місяця, "Затемнення місяця", "дорогоцінні камені", "білий камінь" та ін. Вислови III ступеня невеликі, дещо доповнювальні; вони уточнюють вислови, наприклад: "Зірки" – "Зірка Колосу пшеничного", "Дорогоцінне каміння" – "Алебастр", "Рубін" тощо. Виокремлення таких виразів важливе для ілюстрації красномовності мовної картини світу. Їх структура спрощується з огляду на прийнятну модель опису. Композиція матеріалу у словнику відповідно до лексико-семантичної моделі дозволяє розгорнути ієрархію висловів і відповідно угрупувати Крім того, ключовий вислів виділяється з відповідним посиланням на пояснення. [Bartminski 1996, с. 12–16]

«Thesaurus of Traditional English Metaphors» містить метафори, розташовані за принципом старої лічилки (tinker, tailor, soldier, sailor, richman, poorman, beggarman, thief) із трьома додатковими категоріями ('at home', 'at school', 'at play'). У межах цих категорій, вони розташовані в субсекціях, які ілюстровані та записані на початках кожної з одинадцяти секцій. Додаткову інформацію про деривацію метафор наведено у круглих дужках; квадратні дужки використано, щоб показати значення діалектного слова, яке може трапитись у метафоричному вислові, його географічне походження, відповідні дати та письмове джерело, з якого його вилучено. Мета словника –упорядкувати соціальні або традиційні метафори, які увійшли в ужиток в англійській мові, зокрема й ті, які обмежені діалектною сферою або місцевістю, або навіть малими групами людей. Багато метафор, наведених у тезаурусі були в обігу протягом сотень років до першої письмової фіксації (Heywood 1546, Ray 1670). Метафори можуть бути доступні через два індекси, що містять теми та ключові слова, відповідно. Індекс теми – це шлях до тематичних групи метафор і висловів, більш обширний індекс веде читача до мети, шляхом посилання на підрозділи. [Вілкісон 2002, с. ix-xiv]

Теоретичні положення, що лягли в основу укладання цих словників є різними. Словник В.Жайворонка був написаний без урахування сучасного дискурсу, автор говорить про етнолінгвістику, спираючись на народну мову. «Лингвокультурологический словарь» В.Красних сформований на основі сучасного дискурсу міських жителів та представляє одиниці, які зумовлюють специфіку російської картини світу. Словник стереотипів польської мови реконструює традиційну картину світу методами етнолінгвістики; висвітлює детальніше основні поняття. Основна мета «Тезауруса традиційних англійських метафор» простежити витоки народної метафори в сучасну англійську мову, тому майже всі приклади метонімії та лайки були опущені, як занадто особисті. Джерела матеріалів для укладання словників є різними. Так, П.Вілкісон, В.Жайворонка та Е.Бартмінський під час укладання своїх словників здебільшого звертаються до діалектного, усного мовлення, тимчасом як В.Красних залучає до джерельної бази літературне, писемне мовлення.

Найповніший лінгвокультурологічний опис, на нашу думку, містять «Лингвокультурологический словарь» за редакцією В.Красних та «Słownik stereotypów i symboli ludowych» за редакцією Е.Бартмінського.

Досвід укладання словників можна використати для укладання українсько-російсько-англійського лінгвокультурологічного словника, одним із завдань якого, був би опис не лише етнічної складової частини за вузьким розумінням слова, але національного складника, який відображав національно-культурну специфіку сучасних дискурсів. Джерелами для укладання словника можуть бути фольклорні матеріали, зразки сучасного писемного та усного мовлення, що відображали б не тільки історичний розвиток дискурсу, але і сучасний стан мовної картини світу.

#### Література

Жайворонок В.В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник. – К.: Довіра, 2006. – 703 с. Красных В. В. Этнопсихолінгвістика и лінгвокультурологія: Курс лекцій. – М.: ИТДГК «Гнозис», 2002. – 284 с. Красных В.В., Брилева И.С., Вольская Н.П., Гудков Д.Б., Захаренко И.В. Русское культурное пространство: Лингвокультурологический словарь. – М.: Гнозис, 2004. – 318 с. 4. Bartminski J. (ed) - Słownik stereotypów i symboli ludowych. Tom 1. Kosmos. – Lublin.: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 1996. – 221 с. Wilkison P.R. Thesaurus of traditional English Metaphors. Second edition. – Routledge, 2002. – 2009 p.

МАРЦІЯШ М. З.

(Київський національний лінгвістичний університет)

### ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕННЕВОГО ЖАНРУ ТЕЛЕІНТЕРВ'Ю В АНГЛОМОВНІЙ КОМУНІКАТИВНІЙ КУЛЬТУРІ

Статтю присвячено проблемі виявлення лінгвокультурологічних особливостей мовленнєвого жанру телеінтерв'ю в англійській комунікативній культурі. У статті розкривається вплив культурологічного контексту на мовлення телеінтерв'ю та вираження категорії культурно-специфічності одночасно у декількох площинах: словесний текст, звуковий супровід, відеоряд.

*Ключові слова:* лінгвокультурологія, мовленнєвий жанр телеінтерв'ю, культурологічний контекст, культурно-специфічна інформація.

**Марцияш М. З. Лингвокультурологические особенности речевого жанра телеинтервью в англоязычной коммуникативной культуре.** Статья посвящена проблеме выявления лингвокультурологических особенностей речевого жанра телеинтервью в англоязычной коммуникативной культуре. В статье раскрывается влияние культурологического контекста на речь телеинтервью и выражения категории культурно-специфичности одновременно в нескольких плоскостях: словесный текст, звуковое сопровождение, видеоряд.

*Ключевые слова:* лингвокультурология, речевой жанр телеинтервью, культурологический контекст, культурно-специфическая информация.

**Martsiyash M. Z. Linguocultural Peculiarities of Journalistic Television Interview Speech Genre in the English Communicative Culture.** The article deals with the problem of finding out linguocultural peculiarities of television interview speech genre in the English communicative culture. The article reveals the influence of cultural context on the broadcasting television interview speech and the expression of cultural-specificity category simultaneously in several areas: verbal text, sound, video.

*Keywords:* linguistic and cultural studies, television interview speech genre, cultural context, cultural-specific information.

Підвищений інтерес до вивчення проблем взаємодії мови і культури, характерний для сучасних лінгвістичних досліджень, у значній мірі обумовлений тими змінами, які відбулися у світовому культурному просторі в умовах інформаційного суспільства. Глобалізація світового інформаційного середовища, знищення інформаційних бар'єрів між Сходом і Заходом, зростання міжнародних контактів, експансія англійської масової культури – все це сприяло висуненню питань, пов'язаних з вивченням культурологічного аспекту функціонування мови, у розряд пріоритетних.

Необхідність теоретичного осмислення проблем, окреслених у цій галузі, а також актуальність розробки методів опису культурно-значимих компонентів мови спричинили становлення *лінгвокультурології*, яка визначається як комплексна наукова дисципліна, що вивчає взаємозв'язок і взаємодію культури і мови в її функціонуванні і відображає цей процес як цілісну структуру одиниць в єдності їх мовного (культурного) змісту [Вороб'єв 1997, с. 36-37]. Лінгвокультурологія виникла як дисципліна синтезуючого типу, що опирається на досягнення етно-, психо- і соціолінгвістики, та характеризується цілісним і системним розглядом культури і мови як сукупності одиниць, що утворюють польові структури. Основною одиницею опису є *лінгвокультурема* – комплексна міжрівнева одиниця, що складає діалектичну єдність лінгвістичного та екстралінгвістичного (понятійного або предметного) змісту [Маслова 2004, с. 51].

Базове значення для лінгвокультурологічного дослідження має *теорія лінгвістичної відносності* (гіпотеза Е. Сепіра – Б. Уорфа) [Сепір 2002, с. 323], згідно з якою структура мови і системна семантика його одиниць корелює зі структурою мислення і способом пізнання зовнішнього світу у того чи іншого народу. Таким чином, зміст досліджень, виконаних на основі лінгвокультурологічного підходу, охоплює різні аспекти взаємодії мови і культури, включаючи все різноманіття лінгвістичних засобів вираження культурного компонента.

Вихідним моментом для вивчення будь-яких питань, пов'язаних із взаємодією мови та культури, є розгляд